

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

*Т.О. Криванова, канд. екон. наук, доцент;
Н.О. Коляда, студентка,
Сумський державний університет, м. Суми*

У статті розглянуто систему управління власним капіталом підприємства, описано процес управління власними коштами підприємства, що забезпечить ефективне та раціональне використання накопленої частини власного капіталу та формування власних фінансових ресурсів, які, в свою чергу, забезпечують подальший розвиток підприємства.

Ключові слова: *власний капітал, управління власним капіталом, ринкова вартість власного капіталу, структура власного капіталу, збереження власного капіталу.*

В статье рассматривается система управления собственным капиталом предприятия. Описан процесс управления собственными средствами предприятия, который обеспечивает эффективное и рациональное использование накопленной части собственного капитала и формирование собственных финансовых ресурсов, которые, в свою очередь, обеспечивают дальнейшее развитие предприятия.

Ключевые слова: *собственный капитал, управление собственным капиталом, рыночная стоимость собственного капитала, структура собственного капитала, сохранение собственного капитала.*

ВСТУП

Розроблення стратегічних планів та самостійне визначення напрямів розвитку потребує від українських підприємств ринкова економіка, до якої перейшла Україна. Актуальним у цьому питанні є вирішення проблем управління власним капіталом як основним джерелом, що сприяє ефективній діяльності та підвищенню конкурентних переваг підприємства.

Проблеми сутності системи управління власним капіталом досліджувалися багатьма науковцями. Слід відзначити, що проблемам вивчення складу та структури, а також ефективності формування капіталу присвячено багато робіт зарубіжних вчених-економістів: А. Гропеллі, Дж.М. Ваховича, Е. Нікбахта, М. Міллера, Ф. Модільяні, Є.Ф. Бріггема; в російській літературі можна виділити роботи Балабанової І.Т., Белоліпецького В.Г., Стоянової О.С., Ковальова В.В. Теоретичні і методичні підходи до розкриття аспектів управління структурою капіталу подані в роботах вітчизняних фахівців: І.О. Бланка, М.Д. Білик, В.Г. Андрійчука, Г.Г. Кірейцева, Т.О. Кузнецова, А.М. Поддєрьогіна, Л.М. Ремньової, В.П. Савчука та інших.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даної статті є узагальнення процесів системи управління власним капіталом підприємства, бо від них залежить ефективна діяльність підприємства, що створюється з метою отримання прибутку, і реалізувати цю мету воно може лише за умови збереження свого капіталу.

Механізм управління капіталом повинен передбачати такі завдання:

– чітку постановку цілей і завдань управління капіталом, а також контроль за їх дотриманням у плановому періоді;

- удосконалення методики визначення й аналізу ефективності використання усіх видів капіталу;
- розроблення напрямків оптимізації процесу управління капіталом, а також їх аналізу і впровадження;
- розроблення методики оперативного управління високоліквідними оборотними активами;
- розроблення загальної стратегії управління капіталом;
- використання у процесі управління економічних методів і моделей, зокрема при аналізі і плануванні;
- орієнтацію на використання внутрішніх важелів впливу на процес управління капіталом.

РЕЗУЛЬТАТИ

Після прийняття незалежності Україною змінився час для нашої держави та її економіки. Її сучасний розвиток супроводжується трансформацією власності та середовища господарювання, ускладненими економічними процесами, концентрацією виробництва, що зумовлює необхідність забезпечення підприємств фінансовими ресурсами, зокрема власним капіталом.

Головним поняттям, що характеризує власний капітал, є поняття «вартості капіталу», яке лежить в основі системи управління. Тому кожне управлінське рішення, пов'язане з власним капіталом, повинне прийматися з точки зору впливу його на вартість підприємства в цілому [3]. Як свідчить практика вітчизняних підприємств, інвестори надають перевагу тим підприємствам, де функціонує ефективне управління власним капіталом, яке забезпечить захист інтересів та покаже ефект від використання вкладених коштів.

Отже, як вже відомо, фінансову основу підприємства становить сформований власний капітал. Згідно з П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»[1]:

Власний капітал – це частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань.

Утворюється власний капітал двома шляхами:

- внесенням власниками підприємства грошових коштів та інших активів;

- накопиченням суми доходу, що залишається на підприємстві.

Структура власного капіталу згідно з бухгалтерським обліком така:

- нерозподілені прибутки або непокриті збитки (рах. 44);
- вилучений капітал (рах. 45);
- неоплачений капітал (рах. 46);
- статутний капітал (рах. 40);
- пайовий капітал (рах. 41);
- додатковий капітал (рах. 42);
- резервний капітал (рах. 43);

Облік власного капіталу показує, наскільки забезпечене підприємство коштами для нормального функціонування. Таким чином, бухгалтерський облік здійснює спостереження, вимірювання, фіксацію та контроль за розміром власного капіталу. Але, в свою чергу, облік не може здійснювати повний контроль за власним капіталом, тому на підприємстві потрібно розробити ефективну систему управління власним капіталом.

Управління капіталом – це управління структурою і вартістю джерел фінансування (пасивів) з метою підвищення рентабельності власного капіталу та здатності підприємства платити дохід кредиторам і співвласникам (акціонерам) підприємства.

Управління капіталом суб'єкта підприємництва повинен ґрунтуватися на створенні інформаційної системи обліку, аналізу і контролю капіталу відповідно до стратегічних та оперативних завдань підприємства.

Система управління капіталом підприємства, на думку І. О. Бланка, складається із двох функціональних підсистем: управління формуванням капіталу та управління використанням капіталу [3]. В умовах зростання ринку та його динамічності до проблем раціонально формування та використання власного капіталу підприємства, а також формування системи управління в цілому додаються:

1. Оцінка реальної ринкової вартості власного капіталу підприємства та дієвості його фінансово-господарської діяльності[4].

Реальну вартість майна підприємства можна визначити кількісно, але не завжди, так, зокрема, якщо вартість компанії за рівних умов вища, то і вартість її майна буде вищою за умови, якщо ця сама компанія є відомим трендом. Тож, оцінка реальної ринкової вартості власного капіталу підприємства є першим кроком до ефективного управління ним.

Вартість капіталу - це ціна, яку підприємство платить за його залучення з різних джерел [5].

Розрахунок визначення вартості капіталу можна здійснювати двома методами:

- 1) метод попередньої поелементної оцінки вартості капіталу;
- 2) метод узагальненої оцінки вартості капіталу.

У фінансовому менеджменті при оцінці вартості капіталу керуються рядом принципів, а саме [7]:

- принцип порівнянності оцінки вартості власного та залученого капіталу. Для забезпечення порівнянності і коректних розрахунків середньозваженої вартості капіталу сума власного капіталу повинна бути виражена в поточній ринковій ціні;

- принцип динамічної оцінки вартості капіталу;

- принцип визначення межі ефективного використання додатково залученого капіталу.

2. Визначення оптимальної структури власного капіталу підприємства. Якщо звернути увагу на функціональне призначення власного капіталу, то він має такі риси [7]:

- простота залучення використання (при вирішенні питання щодо збільшення обсягу власного капіталу або щодо напрямків його використання рішення приймає підприємство без участі будь-яких інших суб'єктів господарювання);

- більш висока дохідність та здатність генерувати прибуток (при використанні власного капіталу немає потреби сплачувати відсотки за кредитом);

- підвищення конкурентоспійкості підприємства (наявність значної частки власного капіталу збільшує його платоспроможність та фінансову стійкість, що надає певних конкурентних переваг та статусу перед клієнтами та партнерами).

- обсяг власного капіталу обмежений, тому, підприємство може втратити можливість розширення діяльності та збільшення рентабельності за рахунок залучення позикових коштів за допомогою ефекту фінансового лівериджу;

- часто власний капітал, що залучений із зовнішніх джерел, має більш високу вартість порівняно із позиковим капіталом.

Процес оптимізації структури капіталу має базуватися на основі встановлення такого співвідношення параметрів його обсягів та структурних елементів, який забезпечуватиме дотримання заданого критерію оптимізації. При цьому формування оптимальної структури

капіталу повинно враховувати два основні критерії: середньозважена вартість капіталу та рівень фінансової стійкості. Адже саме ці критерії дозволяють встановити, наскільки ефективно та раціонально підприємство управляє власними та позиковими засобами.

Аналіз літературних джерел дозволив зробити висновки, що методику оптимізації структури капіталу доцільно побудувати двома етапами:

- проведення фінансового аналізу структури капіталу;
- розглядання інтегрованих шляхів оптимізації структури капіталу (рис. 1).

Тому одним із основних питань управління власним капіталом підприємства є визначення оптимальної структури капіталу. Тут і надалі під оптимальною структурою капіталу ми будемо розуміти таке співвідношення власних і позикових коштів, яке забезпечує максимізацію ринкової вартості компанії [3].

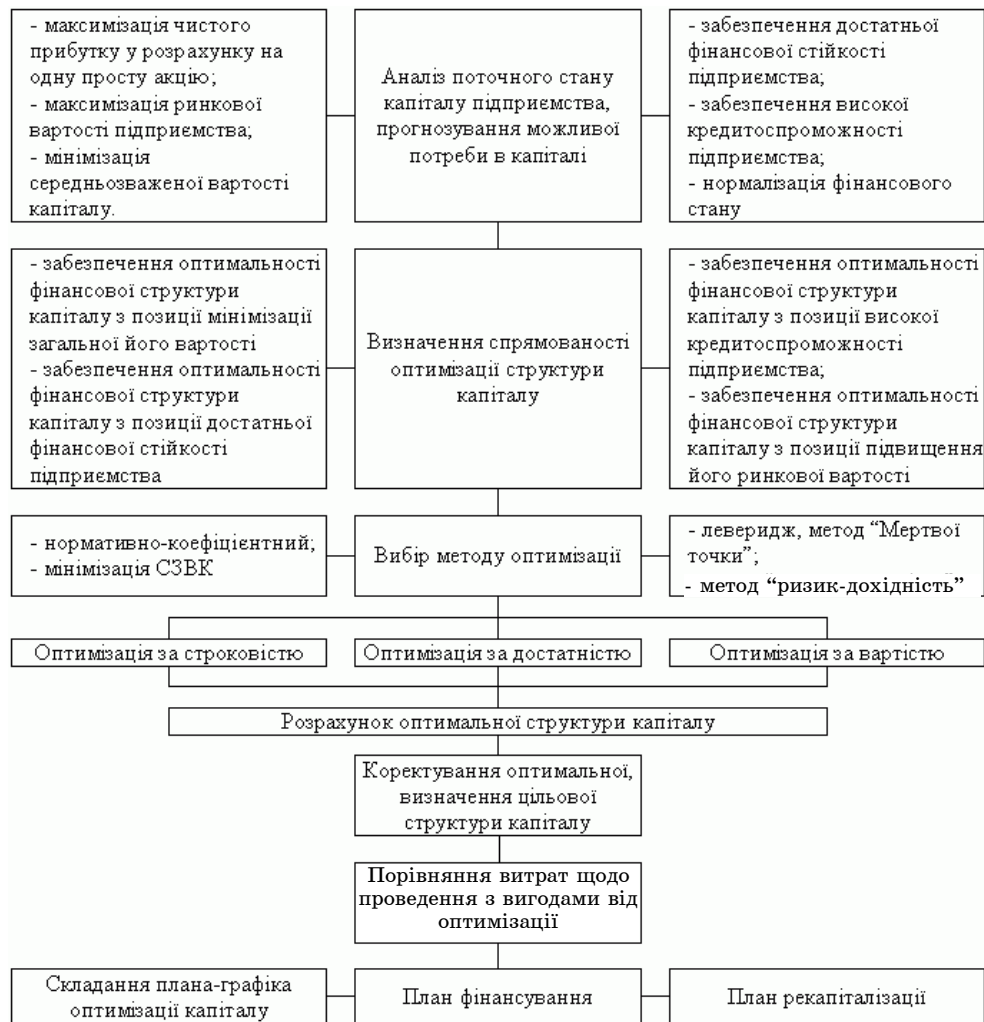

Рисунок 1 - Схема оптимізації структури капіталу [2]

Процес визначення оптимальної структури капіталу повинен відбуватися безпосередньо перед початком етапу його формування (збільшення чи зменшення), але аналіз оптимальності повинен проводитися періодично, бо вибір раціонального співвідношення власних

та позикових коштів залежить від багатьох зовнішніх та внутрішніх чинників.

Отже, однією із складових та відокремленим процесом ефективного управління власним капіталом є формування методики визначення оптимальної структури капіталу.

3. Створення ефективної концепції збереження власного капіталу. Враховуючи динамічність зовнішнього середовища та підвищення конкуренції, часто основною метою підприємства є не збільшення власного капіталу, а збереження його.

Збереження власного капіталу є одним з основних показників якості фінансового управління підприємством.

Необхідність забезпечення власного капіталу на визначеному рівні знайшла своє відображення у міжнародних стандартах бухгалтерського обліку у вигляді концепції збереження власного капіталу, що орієнтована на забезпечення безперервності господарської діяльності підприємства. Одним із показників збереження власного капіталу є показник «чисті активи», який визначається, як різниця між активами підприємства та обсягом його зобов'язань. Подібним чином деякі автори визначають власний капітал підприємства.

Згідно з фінансовою концепцією збереження капіталу, прибуток вважається заробленим підприємством (а відповідно зберігається та нарощується його капітал) тільки за умови, що сума його чистих активів (тобто активів підприємства за вирахуванням його зобов'язань) на кінець розрахункового періоду перевищує суму чистих активів на початок цього періоду без урахування будь-яких виплат власникам або внесків власників протягом цього періоду [3].

Але збереження власного капіталу підприємства не є одним з головних завдань системи управління. Не менш важливим завданням – є примноження власного капіталу, бо воно сприяє зростанню фінансової стійкості підприємства. А без прагнення збільшення капіталу підприємство ризикує, що його власний капітал може стати мертвим капіталом, а це неприпустимо, бо капітал завжди повинен працювати на благо підприємства.

Узагальнена система управління власним капіталом підприємства подана у вигляді схеми (рис. 2).

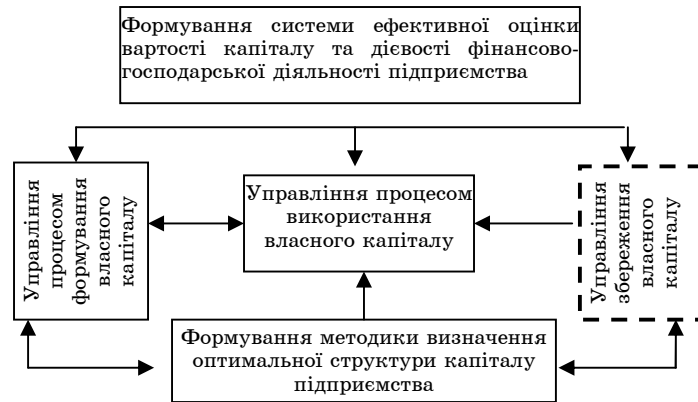

Рисунок 2 - Система управління власним капіталом підприємства

Слід відмітити, що управління формуванням, використанням та збереженням власного капіталу є основним у системі менеджменту і має місце навіть на малих підприємствах, а от питання визначення ринкової вартості компанії, дієвості її фінансово-господарської діяльності та

формування оптимальної структури капіталу, як правило, мають місце лише на великих підприємствах.

Відповідно до концепції збереження власного капіталу таке управління має місце у разі, коли підприємство перебуває у кризовому стані.

Таким чином, визначені основні складові системи управління власним капіталом підприємства та проведено обґрунтування їх актуальності на сучасному етапі розвитку економічних відносин.

ВИСНОВОК

Отже, власні фінансові ресурси для кожного підприємства є тією життєво необхідною частиною, без якої неможлива ні робота, ні подальше існування підприємства.

Ефективність діяльності суб'єкта підприємництва значною мірою залежить від рівня розвитку та вдосконалення системи управління власним капіталом. Управління капіталом суб'єктів підприємництва тісно пов'язане із прийняттям управлінських рішень, оскільки його величина та динаміка є важливими критеріями при встановленні їх оптимальності. Капітал завжди є необхідним атрибутом діяльності - від моменту створення підприємства до його ліквідації або реорганізації, а тому важливою характеристикою будь-якого підприємства є ефективність його управлінської системи.

SUMMARY

SYSTEM MANAGEMENT OF OWN CAPITAL OF THE ENTERPRISE

*T.A. Kirsanova, N.A. Kolyada,
Sumy state university, Sumy*

In the article the control system of own capital of the enterprise is considered. The described managerial process by own means of the enterprise which will provide effective and rational use of the saved up part of own capital and formation of own financial resources which, in turn, provide the further development of the enterprise.

Key words: *own capital, management of own capital, market cost of own capital, structure of own capital, preservation of own capital.*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р. № 87 // Все про бухгалтерський облік. – 2007. – № 18. – С.5-10.
2. Бакланова К.О. Шляхи удосконалення управління структурою капіталу промислового підприємства: реф. магістер. дис...: 28.10.02; ДонНТУ. — Д., 2002. – 14 с.
3. Вівчар О.Й. Власний капітал як фінансове джерело функціонування підприємства / О.Й. Вівчар, В.М. Саварин // Науковий вісник НЛТУ України. –2009. – Вип. 19.5. - С. 146-150.
4. Аналіз і контроль в системі управління капіталом підприємства / за ред. проф. Є.В. Мниха. – К.: КНТЕУ, 2005 – С. 95-97.
5. Ковальов В.В. Фінансовий аналіз: Керування капіталом. Вибір інвестицій. Аналіз звітності / В.В. Ковальов. - М.: Фінанси і статистика, 2005.
6. Кузьменко Л.В. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник / Л.В. Кузьменко, В.В. Кузьмін, В.М. Шаповалова. – Херсон, 2003.
7. Фінансовий менеджмент / за ред. Г.Г. Кірейцева. – Житомир: ЖІТІ, 2001. – 440 с.
8. Шийч О.І. Ефективне керування структурою капіталу - застава стійкого фінансового становища підприємства / О.І. Шийч // Бухгалтерський облік і аналіз.- К., 2004.

Надійшла до редакції 30 квітня 2010 р.